

A KÉNYSZERINTÉZKEDÉSEK AZ ÚJ BÜNTETŐELJÁRÁSI TÖRVÉNYBEN

Az új büntetőeljárás törvény tervezete a kényszerintézkedések szabályait összefoglaló Nyolcadik rész kezdetén önálló fejezetben foglalja össze a kényszerintézkedések alkalmazásának általános szabályait, a következő követelményeket megfogalmazva: a) arányosság, vagyis csak a legszükségesebb mértékben és ideig történjen a kényszerítő eszköz alkalmazása; b) fokozatosság: súlyosabb eszköz csak akkor rendelhető el, ha enyhébb eszközzel a cél nem elérhető; c) az alapvető jogok tiszteletben tartására, és a kényszerintézkedéssel érintett, valamint a kívülálló személyek kímélete; d) a reggel 6 óra és éjfél közötti eljárás követelménye a magánéletet és a tulajdonjogot korlátozó intézkedések vonatkozásában; e) a hatóságok kötelezettsége a magánszféra és a személyes adatok fokozott védelmére; f) a kényszerintézkedésekkel együtt járó károkozás lehetőség szerinti elkerülése a hatóságok részéről; g) a rendőrség közreműködésének a lehetősége.

Az általános szabályokat a kényszerintézkedések rendszerének bemutatása, csoportosítása követi. A törvénytervezet különbséget tesz „személyi szabadságot érintő” és „vagyont érintő” kényszerintézkedések között. Ezzel törvényi szintre emeli a megközelítést, amelyet a szakirodalom az egyes kényszerintézkedések rendszerezésében már hosszú ideje következetesen alkalmaz. A kategorizálás elősegíti az egyes kényszerintézkedések szabályainak a jogalkotó célkitűzéseivel leginkább összhangban álló értelmezését és alkalmazását. Megkönnyíti azt is, hogy a jogalkalmazás megfeleljen a fenti általános követelményeknek, például a szükségességnek és a fokozatosságnak.

A személyi szabadságot érintő kényszerintézkedéseket a tervezet további két kategóriába sorolja: az őrizetet megkülönbözteti az ún. személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésektől. A tetten ért elkövető elfogásának szabályát a jogalkotó kiemeli az őrizet szabályai közül, és önálló alcímmel, a kényszerintézkedések általános szabályait követően – de az egyes kényszerintézkedéseket meg-

előzve – rögzíti. Ez rendszertani szempontból fontos változtatás. A hatályos szabályozás logikájából az következik, hogy a tettenérés szükségszerűen maga után vonja az őrizet elrendelését, hiszen a tettenérést a hatályos Be. – az őrizet szabályai között elhelyezve – az őrizet kvázi előzményének tekinti. A tervezet szabályozási megoldása „eloldja” a tettenérést az őrizettől, ezáltal lehetővé teszi, hogy azt bármilyen egyéb kényszerintézkedés alkalmazása kövesse, ugyanakkor azt is, hogy a tettenérés ne feltétlenül vonja maga után kényszerintézkedés alkalmazását. Ez a változás az őrizet szabályozásában is megjelenik: az elrendelés esetei között önállóan, egymástól elválasztva jelenik meg a tettenérés, valamint az az eset, amikor a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelése valószínűsíthető.

Az egyes kényszerintézkedések szabályozásának sorrendje is megváltozik a tervezetben a hatályos joganyaghoz képest. Ez különösen a személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedéseknél szembetűnő. Itt ugyanis az őrizetet nem a letartóztatás, majd azután a bünyügyi felügyelet szabályozása követi, ahogyan az a hatályos Be. szabályozási logikájának megfelelően. A tervezetben a személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedések a súlyosságuk, tehát az általuk megvalósított korlátozás súlyosságának sorrendje szerint kaptak helyet. Ennek megfelelően az őrizetet a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések általános szabályai, majd a távoltartás és a bünyügyi felügyelet szabályai követik. Csak ezután következik a letartóztatás, végül pedig az előzetes kényszergyógykezelés. A jogalkotó vélhetően ilyen módon is hangsúlyozni kívánta, hogy a kényszerintézkedések körében kiemelkedő jelentősége van a fokozatosság elvének.

Az egyes kényszerintézkedések szabályozását illetően a tervezet megújítja a korábbi terminológiát is: őrizetbe vétel helyett őrizetet, előzetes letartóztatás helyett letartóztatást, lakhelyelhagyási tilalom és házi őrizet helyett bünyügyi felügyeletet, ideiglenes

kényszergyógykezelés helyett előzetes kényszer-
gyógykezelést, házkutatás helyett kutatást használ.

A SZEMÉLYES SZABADSÁGOT KORLÁTOZÓ KÉNYSZERINTÉZKEDÉSEK

Az őrizet

Az őrizet szabályozása több tekintetben módosul, és számos újdonságot tartalmaz a hatályos Be.-hez képest. A tervezet meghatározza, hogy akivel szemben – az eljárás alanyai közül – a kényszerintézkedés elrendelhető, az „[a] terhelt, illetve a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy”. Pontokba szedve határozza meg az őrizet elrendelésének lehetséges eseteit, vagyis hogy mikor van helye az adott típusú kényszerintézkedés elrendelésének:

a) „[...] tettenérés esetén, ha az érintett személyazonossága nem állapítható meg.” – A tetten ért elkövető fogva tartása ezen ok alapján véleményem szerint addig indokolható, amíg a személyazonosságát meg nem állapítják. Viszont amint az érintett személyazonosságát a hatóság megállapítja, a fogva tartás *kizárólag ezen indok alapján* okafogyottá válik. Nem valószínű, hogy a személyazonosság megállapítása átlagos esetben napokat venne igénybe, ennek ellenére erre a pontra alapítva is fenntartható az őrizet a 72 órás időtartamig. A rendelkezés, illetőleg arra alapítva a személyes szabadság korlátozása akkor felelne meg a *szükségesség és arányosság elvének*, ha rögzítené, hogy erre az okra alapítva az őrizetre legfeljebb a személyazonosság megállapításáig kerülhet sor. Ez az eset jelentős eltérés a hatályos szabályozáshoz képest, amely a megalapozott gyanú egyik esetének tekinti a tettenérést (amikor úgy fogalmaz, hogy „*bűncselekmény megalapozott gyanúja – különösen tettenérés – esetén*”). Nem is annyira az őrizet, hanem a tettenérés szabályai szempontjából különös és jelentős ez a módosítás.

b) „[...] ha az érintett-tel szemben személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelése valószínűsíthető” – Ez az ok tágítja a korábbi szabályozáshoz képest azon esetek körét, amelyben más szabadságkorlátozó intézkedést megelőzően alkalmazható az őrizet. A hatályos Be. alapján ugyanis csak az előzetes letartóztatás valószínűsítése adhat okot az őrizetbe vételre, míg a tervezet szerint meg-

alopozza az őrizetet, ha bármely személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelése valószínűsíthető.

c) „[...] ha az érintett a tárgyaláson rendzavarást követ el” – A hatályos Be. is megengedi az őrizetbe vételt abban az esetben, ha a 281. § (6) bekezdésében meghatározott feltételek fennállnak. Ennek megfelelően tárgyalási őrizet rendelhető el, ha a szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent, szabadlábon lévő vádlott jelenléte a tárgyaláson szükséges. A meg nem jelent vádlott elővezetését a következő tárgyalási határnapra kell elrendelni. A tárgyalási őrizet elrendeléséről szóló határozatot a kényszerítő intézkedés foganatba vételekor a rendőrség kézbesíti a vádlott részére. A határozat fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható. A tárgyalási őrizet tartama a 72 órát nem haladhatja meg, kezdő időpontja az őrizet foganatba vételének időpontja.

A JOGALKOTÓ VÉLHETŐEN
ILYEN MÓDON IS HANG-
SÚLYOZNI KÍVÁNTA, HOGY
A KÉNYSZERINTÉZKEDÉ-
SEK KÖRÉBEN KIEMELKEDŐ
JELENTŐSÉGE VAN A FOKO-
ZATOSSÁG ELVÉNEK

A tárgyalási őrizet foganatba vételét követően a kitűzött tárgyalási határnapon a vádlottat bíróság elé kell állítani. A bíróság a vádlottat meghallgatja, és a meghallgatás eredményétől függően elrendelheti az előzetes letartóztatását, illetve a tárgyalás idejére – de leg-

feljebb 72 óráig – a tárgyalási őrizetet fenntartja. Ha a bíróság a tárgyalási őrizetet nem tartotta fenn, vagy a vádlott előzetes letartóztatását nem rendelte el, a vádlottat szabadon kell bocsátani.

Nem található ugyanakkor őrizetbe vétellel kapcsolatos rendelkezés a hatályos Be.-ben a tárgyalás rendjének fenntartására vonatkozó szabályok között (ld. Be 245.–248.§). A tervezet ezzel szemben a tárgyaláson elkövetett rendzavarás esetére engedi meg az őrizet elrendelését.

Az őrizet, és ennek megfelelően a most tárgyalt szabály is csak a terhelttel, illetve a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személlyel szemben alkalmazható, a tárgyalás mást résztvevőivel szemben nem.

Az új rendelkezés értelmezése során nem hagyhatóak figyelmen kívül az Alkotmánybíróság azon megállapításai, amelyeket a 104/2007. (XII. 13.) AB határozatban hasonló tárgykörben rögzített. A testület ebben a döntésében a Be. akkor hatályos 245. § (4) bekezdését vetette alá alkotmányossági vizsgálatnak. A rendelkezés alapján „[a] bíróság a rendzavarót vagy azt, aki a tárgyalás szabályszerű menetét zavarja, rendbírsággal sújthatja, a tárgyalásról való kivezetése vagy kiutasítása esetén a rendzavarás napján tartott tárgyalás befejezéséig őrizetbe veheti.” Az Alkotmánybíróság az alkotmányossági vizsgálat eredményeként

megállapította, hogy „nincs olyan felismerhető – a tárgyalás hatékonyságát, a bizonyítási eljárás vagy a büntetőeljárás eredményességét előnyösen befolyásoló – kényszerítő ok, amely a személyi szabadság elvonását széles személyi körben alkalmazható eljárási szankció keretében indokolná. Az eljárási szankcióként alkalmazható őrizetbe vétellel elérni kívánt célok más intézkedésekkel minden esetben közvetlenül megvalósíthatók.” A kifejtettek-re figyelemmel az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a támadott rendelkezés a személyi szabadságot szükségtelenül korlátozza, ezért megállapította a rendzavarás címén alkalmazható őrizetbe vétel jogintézményének az alkotmányellenességét, és a Be. 245.§ (4) bekezdése vonatkozó rendelkezését megsemmisítette.

A tervezet szerinti rendelkezés eltérést mutat az Alkotmánybíróság által vizsgált szabályhoz képest, hiszen csak a terhelttel szemben alkalmazható. Ugyanakkor a tervezet a személyes szabadság őrizettel való korlátozását sokkal szélesebb körben engedi meg, mint a Bp. vagy mint a Be. Jóval alacsonyabbra helyezi ugyanis a tárgyaláson elkövetett azon cselekmények súlyosságának szintjét, amelyek az őrizet elrendelését megalapozhatják. Nem követeli meg, hogy ez a cselekmény bűncselekmény vagy fegyelmi vétséget valósítson meg, de még azt sem, hogy valamilyen súlyossági fokot elérjen, esetleg ismétlődve kerüljön sor a rendzavarás tanúsítására. Az őrizet ugyanis a Törvénytervezet alapján bármilyen csekély súlyú rendzavaró cselekmény miatt elrendelhető, mindössze annak rendzavaró jellege alapján. Ez igen komoly jogkövetkezmény, hiszen személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedés alkalmazását teszi lehetővé. Kérdésként vethető fel, hogy a tervezet ezen megoldása összhangban áll-e a személyes szabadság korlátozásával összefüggő alaptörvényi követelményekkel, különösen a korlátozás mértékét meghatározó szükségesség-arányosság követelményével, és kérdés, hogy a tárgyalás rendjének fenntartását szolgáló egyéb eszközökkel való összetetés eredménye kiállná-e a szükségesség és arányosság tesztjének próbáját.

Amennyiben a tervezet szövege törvényszöveg marad, és így lép hatályba, az eljáró bírónak kell „bölcshet” lennie, és többek között az Alaptörvény 28. cikkét¹ szem előtt tartania, amikor a konkrét esetben arról dönt, hogy az adott rendzavarás ténye megalapozza-e az őrizetbe vétel feltételeit – például, ha a rendzavarás bűncselekményt vagy szabálysértést is megvalósít –, figyelemmel a szükségesség és arányosság tesztjére is.

A bírói engedélyes kényszerintézkedések általános szabályai

A tervezet – az őrizet szabályaival összhangban – hat esetet rögzítő feltételrendszerrel felállítva határozza meg, hogy ki lehet a kényszerintézkedések alanya.

Ezek az elemek a hatályos Be.-ben az előzetes le tartóztatás eseteivel állíthatók párhuzamba. Összevetve a hatályos és a tervezetbeli szabályokat, megállapítható, hogy a tervezet tartalmilag nem szélesíti az alkalmazhatóság körét ezekkel az esetekkel, annak ellenére, hogy az esetek száma nagyobb. A változás lényege, hogy a tervezet a hatályos Be. által is megengedett alkalmazási kört az új definíciókkal tel-

jes egészében lefedi. Ilyen értelemben a szabályozás pontosabbá, világosabbá és nyilvánvalóbbá vált.

Ami viszont rontja a szabályozás egyértelműségét, hogy a 276. §-ban felállított általános követelményrendszer bemutatását követően – amelyet elvileg valamennyi, a szem-

élyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelésével összefüggésben alkalmazni kell – a 277. § meghatározza, hogy az ebbe a körbe tartozó egyes kényszerintézkedések mely okok fennállása esetén rendelhetők el. Vagyis mégsem alkalmazható egységesen mindegyik ok mindegyik típusú, e körbe tartozó kényszerintézkedésre. A szabályozás tehát ellentmondásos.

A távoltartás, a bűnügyi felügyelet és az óvadék

Az új bűnügyi felügyelet olyan jogintézmény, amely tartalmilag több olyan jogintézményt foglal magába, amelyek a terhelt szabad mozgásához, a lakóhely, illetve a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogát korlátozzák, és amelyeket a hatályos Be. önálló jogintézményként szabályozott. Így a bűnügyi felügyelet nem nevesíti, de magában foglalja a házi őrizetet és a lakhelyelhagyási tilalmat is.

A változtatások jelentősége e rendelkezések vonatkozásában nem az egyes jogintézmények szintjén, hanem a szabályozás rendszerében ragadható meg; abban, hogy a jogalkotó a le tartóztatás valódi alternatíváját kívánta megalkotni. Ez az alternatív megoldás kellően összetett ahhoz, hogy a felkínált lehetőségek közül az eljáró hatóságok ki tudják választani az adott esetben leginkább célravezető, a büntetőeljárás céljainak megvalósulását garantáló, ám az érintettek alapvető jogait – a szabad mozgáshoz, valamint a lakóhely és a tartózkodási hely szabad megválasztásához

való jogukat – csak a szükséges mértékben korlátozó eszközt.

A szabályozás mindazonáltal túl bonyolultnak tűnik, de ennek indoka az lehet, hogy a jogalkotó így kívánta biztosítani, hogy a letartóztatás helyett a hatóságok a megfelelő, szükséges és arányos eszközt alkalmazzák. A gyakorlat majd igazolja vagy cáfolja a részletes szabályozás szükségességét.

A távortartás és a bünyügyi felügyelet szabályozásán belül rögzíti a tervezet a kényszerintézkedések szabályainak megtartását biztosító intézkedéseket. Itt kapott helyet a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszköz szabályozása mellett az óvadék.

A terhelt mozgását nyomon követő technikai eszköz szabályai között a tervezet úgy fogalmaz, hogy „[a] bíróság a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszköz telepítésének feltételeit annak elrendelésekor tisztázza”. A „tisztázza” kifejezés kissé szokatlan, és határozatlannak tűnik, nem tartalmaz egyértelmű instrukciót a bíróság számára: kivel, milyen formában, milyen tartalommal történjen ez a bizonyos tisztázás. Azonban ismert a hatályos szabályozás: a házi őrizet végrehajtásáról szóló 6/2003. (IV. 4.) IM-BM együttes rendelet, és annak 5. §-a, amely tartalmazza, hogy például a bíróság megkeresi „[a] házi őrizetre kijelölendő lakás szerint illetékes rendőrkapitányságot”, hogy állapítsa meg a rendőrség, biztosíthatóak-e a technikai eszköz alkalmazásához szükséges feltételek a kijelölendő lakás esetében. Nyilvánvaló, hogy az egyes jogintézmények végrehajtását szabályozó rendeleteknek szabatos értelmezést kell adni.

Az óvadék a tervezet rendszerében olyan biztosítékjellegű intézkedés, amely önállóan nem, hanem a távortartás és a bünyügyi felügyelet elrendelése mellett alkalmazható. A tervezet megfogalmazza, hogy az óvadék letételének az is célja, hogy ezzel elősegítse a terhelt eljárási cselekményeken való jelenlétét. Ez a szabályozás lényegesen eltér a hatályos szabályozástól, amelynek elmélete és bírói gyakorlata pontosan kialakította a jogintézmény alkalmazásának határait. Az óvadék az előzetes letartóztatást „váltja ki”, de csak akkor, ha az előzetes letartóztatási különös okok közül csak egy áll fenn [(Be. 129.§ (2) bek. b. pont)]. Itt is bonyolultnak tűnik a választott szabályozási megoldás, de a gyakorlatnak kell majd ebben állást foglalni. Míg a hatályos szabályozás esetében csak a kiemelt jelentőségű ügyekben határozta meg az óvadék legalacsonyabb összegét – 3 millió forintban – a törvényalkotó (Be. 554/H §), addig itt már fél mil-

ió forintban rögzíti az óvadék minimum összegét. A 2016. évi minimálbér bruttó összegét tekintve ez fél évnyi jövedelmet is jelenthet. Erre is tekintettel érthető, hogy a törvényalkotó meghatározta az óvadék legalacsonyabb összegét. Hiányolom viszont annak lehetőségét, hogy az óvadékot ne csak készpénzben lehessen letenni. A kizárólag készpénzben történő teljesítés szűkebb lehetőséget jelent. Már az 1896. évi XXXIII. törvénycikk is (162–168. §-ok) lehetőséget nyújtott ugyanis az értékpapírral és a jelzáloggal biztosított kötelezettségvállalás útján történő teljesítésre, a készpénz letétele mellett.

Mivel az összeg meghatározása a hatályos szabályozáshoz hasonlóan bírói mérlegelés kérdése, ezért a tervezet jelenlegi szabálya szerint figyelembe veszi a bűncselekmény tárgyi súlyát, a terhelt személyi és vagyoni helyzetét is. Jóllehet az óvadék letételének engedélyezése a törvény szerint még a legsúlyosabb élet elleni cselekmény, az emberölés elkövetése esetén sem tilalmazott, a bírói gyakorlat lényegében negligálta – az elmúlt 13 év alatt csak néhány esetben alkalmazta – a bűncselekmény nagy tárgyi súlyára tekintettel az óvadék letételének engedélyezését. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a bűncselekmény nagy tárgyi súlya – pl. minősített emberölés, amely életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető – mellett az óvadék letétbe helyezésének engedélyezésével biztosítható-e a terheltnek az eljárási cselekményeknél való jelenléte.

A LETARTÓZTATÁS

Az előzetes letartóztatás kiemelkedő jelentősége abból fakad, hogy alkalmazásával a hatóságok az egyik legértékesebb alapjog, a terhelt személyes szabadsághoz való jogának korlátozását valósítják meg, és ezt a korlátozást hosszú időn, akár éveken keresztül is jogosultak fenntartani. Ezért áll a – hatályos nevéen – előzetes letartóztatás hazai és nemzetközi fórumokon is állandó szakmai viták keresztüztüében.

A tervezet rendelkezései alapján változás következik be a letartóztatás okainak, eseteinek meghatározásában. Ahogyan előzőleg említettem, a tervezet a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések általános szabályai között határozza meg azon okok rendszerét, amelyek alapján az e körbe tartozó egyes intézkedések – így a letartóztatás is – alkalmazhatóak. Ezt a letartóztatás szabályai a 296. §-ban kiegészítik egy szempontrendszerrel.

Ezen szempontok további mérlegelése szükséges a letartóztatás elrendeléséhez. A jogalkotó a mérlegelés egyediesítését kívánta ily módon hangsúlyozni, és elérni, hogy a hatóságok kellő figyelmet szenteljenek nem csak az elkövetés és a cselekmény körülményeinek, hanem az elkövetőnek is. Ez mindenképpen pozitív.

A tervezet meghatározza a leghosszabb időtartamot, amíg a letartóztatás tarthat. Az időtartam attól függ, hogy hány évi szabadságvesztéssel büntethető a bűncselekmény, amely alapján a terhelttel szemben az eljárást folytatják. A sávosan meghatározott időtartam legkevesebb egy év, legfeljebb négy év lehet. Ezen időtartamokkal összefüggésben célszerű figyelembe venni a tervezet azon rendelkezését, amely szerint a nyomozás határideje a gyanúsított kihallgatásától számított két év. Nyilvánvaló szempont ugyanis a nyomozás folytatásakor, hogy a terhelt fogva van tartva, és a hatóságoknak nem kell attól tartania, hogy kivonja magát az eljárás alól. Ezért a jogalkotónak fontolóra kellene vennie a letartóztatás egyes eseteihez rendelt fogvatartási tartamok hosszának lerövidítését. Ha a letartóztatás időtartama rövidebb, mint a hatóságok számára a nyomozás lefolytatására rendelkezésre álló idő, ez igen ösztönzőleg hathatna az érintett hatóság eljárására, és jelentősen elősegítené az eljárás ésszerű időn belül történő lefolytatására vonatkozó követelmények

érvényesülését. Példaként említhető az osztrák szabályozás, amelynek értelmében a letartóztatás időtartama – a maximum 48 órás őrizet és a maximum 48 órás igazságügyi őrizetet követően – a nyomozás során először a letartóztatás elrendelését követő 14 nap. Ezt követően, amennyiben panasszal él a terhelt, akkor elbírálják a panaszát, vagy a 14 napon belül egy hónapra lehet elrendelni az előzetes letartóztatását, és ezt követően még kétszer két hónapra. Vagyis, a főtárgyalás megkezdéséig a letartóztatás időtartama nem lehet hosszabb két hónapnál, ha a terheltet kollúzió veszélye miatt helyezték előzetes letartóztatásba, de két hónap eltelte után már nem lehet a kollúzió veszélyére hivatkozni.² Tovább is fenntartható a letartóztatás, ha a kollúzió túl más letartóztatási ok is fennáll.

A vétség és a büntett szerint is különbséget tesz az osztrák jogalkotó, és amennyiben vétség elkövetésének megalapozott gyanúja áll fenn, legfeljebb hat hónapig tarthat a letartóztatás, ha pedig büntett alapos gyanúja miatt folyik az eljárás, akkor egy évig. Más szabályok is érvényesülnek a letartóztatás főtárgyalás előtti és utáni szakaszában, de kétségtelen,

hogy a rövidebb tartamú előzetes letartóztatás ténye mindenképpen a bizonyítékok lendületes ütemű összegyűjtésére ösztönzi a nyomozóhatóságot. Figyelemre méltó az osztrák szabályozás abban a tekintetben is, hogy a letartóztatás meghosszabbítását konkrét tényekkel kell megindokolni – hasonlóan a magyar szabályozáshoz, illetve bírói gyakorlathoz –, mert ennek hiányában az alapjogi panaszról szóló törvény 7. §-a alapján az alapjogsértés is megállapítható.³

Az előzetes letartóztatás, illetőleg a letartóztatás súlyosan alapjog-korlátozó jellege okán fokozott figyelmet kell fordítani a jogintézmény garanciáira. Ezen garanciák érvényesülését számos esetben az Alkotmánybíróság is vizsgálta. A 34/2013. (XI. 22.) AB határozatban megállapította, hogy a büntetőeljárás vád-előkészítési szakaszában az előzetes letartóztatás, illetve az ideiglenes kényszerógyógykezelés elrendeléséről, avagy időtartamának meghosszabbításáról döntő bírónak a büntetőügy érdemi elbírálásából történő kizárása az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében elismert pártatlanság alkotmányos elvének oltalma alatt álló büntetőeljárás garancia. [Indokolás, [42]]

A 10/2007. (III. 7.) AB határozat megállapítása szerint „[a]z előzetes letartóztatásról szóló, a személyes szabadság elvonásával járó bírói döntés a terhelt szempontjából az eljárás során hozható legsúlyosabb »közbenső« határozat. Alapvetően érinti a terhelt személyes szabadsághoz, a mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való alkotmányos jogát, befolyásolja védekezésének kereteit, s közvetlen kihatással van személyes sorsának alakulására. Minderre figyelemmel nincs olyan felismerhető alkotmányos érdek vagy cél, amelyből következően a terheltnek az [Alkotmányban] [...] körülírt – a bírói meghallgatásra vonatkozó – jogai, az eljárás tisztességének sérelme nélkül korlátozhatók lennének.” (ABH 2007, 211, 221.)

A 3002/2014. (I. 24.) AB végzésben vizsgálta meg ugyanakkor az Alkotmánybíróság, hogy az előzetes letartóztatás fenntartásáról szóló határozat az Abtv. szerinti érdemi döntésnek tekinthető-e. Ennek eldöntéséhez az Alkotmánybíróság összevetette az Abtv. és a Be. szabályait. A vizsgálat eredményeként az Alkotmánybíróság fontosnak tartotta megállapítani, hogy az előzetes letartóztatásról szóló döntés önálló eljárásban született határozat, amely a kényszerintézkedés alkalmazásáról, annak fenntartásáról vagy megszüntetéséről szóló, az állampolgárok alkotmányos jogait érintő döntés. Az Abtv. 27. §-ának értelmezése azonban nem teszi lehetővé alkotmányjogi panasz előterjesztését ezen döntésekkel szemben,

mert a büntetőeljárás folyamán hozott kényszerintézkedések elrendeléséről, fenntartásáról és megszüntetéséről szóló határozatok nem tartozhatnak bele az ügyek érdemében hozott végső döntések és a bírósági eljárást befejező egyéb döntések fogalmába. Ezért az alkotmányjogi panaszt visszautasította.

AZ AB ÉS AZ EJEB GYAKORLATA A BÜNTETŐELJÁRÁSI KÉNYSZERINTÉZKEDÉSEK KEL ÖSSZEFÜGGÉSBEN

Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint az állami büntetőhatalom monopóliumból egyértelműen következik a büntető igény érvényesítésének, a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás alkotmányos feltételek szerinti működtetésének kötelezettsége. Ez az alkotmányos kötelezettség indokolja, hogy az állami büntetőhatalmat gyakorló szervek hatékony eszközöket kapjanak feladataik teljesítéséhez, még akkor is, ha ezek az eszközök lényegüket tekintve súlyosan jogkorlátozók. {61/1992. (XI. 20.) AB határozat, ABH 1992, 280, 281.; 31/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998, 240, 247.; 13/2002. (III. 20.) AB határozat; megerősítve: 23/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [39]}.

A büntetőhatalmat gyakorló szervek számára tehát hatékony eszközöket kell biztosítani, amely szükségképpen együtt jár súlyosan jogkorlátozó kényszerintézkedések alkalmazásának megengedésével. A kényszerintézkedések alkalmazásának szükségessége azzal is igazolható, hogy a bűncselekmények éppen más személyek alapvető alkotmányos jogait veszélyeztetik vagy sértik. Az érintettek – elsősorban a terhelt – alkotmányos alapjogainak korlátozása a büntetőeljárásban ezért más személyek, illetve a társadalom védelme érdekében is történhet. A két érdek közötti egyensúly megteremtésének feltétele a garanciák beépítése a büntetőeljárásba. {3025/2014. (II. 17.) AB határozat, Indokolás [58]}

Az Alkotmánybíróság értelmezésében az előzetes letartóztatás a büntető igény hatékony érvényesítését, így a büntetőeljárás sikerének biztosítását és a büntetés esetleges végrehajthatóságát [19/1999. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1999, 150, 158.; 26/1999. (IX. 8.) AB határozat, ABH 1999, 265, 272.; 10/2007. (III. 7.) AB határozat, ABH 2007, 211, 218.; 3025/2014. (II. 17.) AB határozat, Indokolás [38]], valamint a bűnisméltés megakadályozását [26/1999. (IX. 8.) AB ha-

tározat, ABH 1999, 265, 277.] célzó preventív intézkedés. Az említett célok tehát a személyi szabadsághoz való jog alkotmányosan elismert korlátozását jelenthetik.

Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése értelmében a személyi szabadságot korlátozó rendelkezések akkor állnak összhangban az Alaptörvénnyel, ha az általuk elérni kívánt és alkotmányosan elismert célhoz képest a korlátozás szükséges és arányos. Az Alkotmánybíróság ennek megítélésakor mindenkor szem előtt tartja, hogy a bűncselekmény megalapozott gyanújával terhelt, emellett ártatlannak vélelmezendő egyén személyi szabadságának – a jogerős ítélet meghozatalát megelőzően történő – bírói elvonása a legsúlyosabb személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés. (19/1999. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1999, 150, 158.)

Önmagában nem alaptörvény-ellenes az előzetes letartóztatás valamely feltételének a jogalkotó által oly módon történő meghatározása, amely nem csupán egy, már bekövetkezett és az eljárás sikerét veszélyeztető eseményt rögzít, hanem lehetővé teszi a kényszerintézkedés alkalmazását egy nem kívánatos esemény – tényekre alapozottan – valószínűsíthető bekövetkezésének elkerülésére is. A személyi szabadsághoz való jog aránytalan korlátozásaként értékelte ugyanakkor az Alkotmánybíróság azt a szabályozást, amely a kényszerintézkedés – bűnisméltés veszélyére alapozott – feltételeinek meghatározásakor túl tágan (nem csupán a szabadságvesztéssel fenyegetett deliktumokra korlátozva) határozta meg a figyelembe vehető bűncselekmények körét [26/1999. (IX. 8.) AB határozat, ABH 1999, 265, 277.], illetve azt sem tartotta alkotmányosan elfogadhatónak, ha a kényszerintézkedésről dönteni jogosult bíróság a terhelt meghallgatása nélkül és a megfelelő mérlegelési szempontok hiányában határoz [10/2007. (III. 7.) AB határozat, ABH 2007, 211, 217.], vagy ha a bíróságnak egyáltalán nincs mérlegelési

ENNEK A KÖVETKEZETES
STRASBOURGI GYAKORLAT-
NAK A FÉNYÉBEN KÜLÖNÖ-
SEN AGGÁLYOS, HOGY A TER-
VEZET SZERINT A LETARTÓZ-
TATÁS IDŐTARTAMÁNAK BI-
ZONYOS ESETEK BÉN ISMÉT
NINCSEN FELSŐ HATÁRA

joga tekintetben, hogy meghatározott feltételek fennállása esetén alkalmazza-e a kényszerintézkedést vagy sem. [19/1999. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1999, 150, 158.]

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (Bíróság) számos magyar és nem magyar vonatkozású ügyben

is vizsgálta az előzetes letartóztatás tartamának kérdését. Az Egyezmény 5. cikke 3. pontjának a sérelmét valósították meg a török hatóságok azzal, hogy a kérelmezővel szemben a fegyveresen elkövetett rablás bűncselekményének alapos gyanúja miatt indított büntetőeljárás során a terheltet négy év és hat hóna-

pig tartották előzetes letartóztatásban. [Murar Kacar Törökország elleni ügyében 2007. május 3-án hozott ítélet, 32420/03 sz. kérelem.] A Maglódi Magyarország elleni ügyében [2004. november 9-i ítélet, 30103/02. számú kérelem] emberölés büntetvének elkövetésével vádolták a kérelmezőt, aki akkor fordult a Bírósághoz, amikor még folyt ellene a büntetőeljárás. Az elsőfokú bíróság életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte a kérelmezőt, a másodfokú bíróság azonban hatályon kívül helyezte az ítéletet, és meg kellett ismételnie az elsőfokú eljárást. A Bíróság esetejoga az Egyezmény 5. cikkének 1. bekezdés c) pontját értelmezve rögzítette, hogy az előzetes letartóztatás tartama az elsőfokú bíróság által meghozott érdemi határozatig tart. A kérelmező a Bíróság ítéletének meghozatalakor is előzetes letartóztatásban volt, így összesen már 4 év és 5 hónapja tartott az előzetes letartóztatás, amikor a Bíróság elbírálta a kérelmet. A Bíróság megállapította az egyezményesértést, és nem vagyoni kártérítés megfizetésére kötelezte az államot.

Ennek a következetes strasbourgi gyakorlatnak a fényében különösen aggályos, hogy a tervezet szerint a letartóztatás időtartamának bizonyos esetekben ismét nincsen felső határa.

A Kormány 2015. február 11-én elfogadta az új büntetőeljárás törvény szabályozási elveit, amelyek között szerepel, hogy az [új büntetőeljárás kódex megalkotására irányuló koncepció kialakításának is meghatározó része a büntetőeljárásra vonatkozó, az Alaptörvényben nevesített követelmények és garanciák hangsúlyozása, illetve érvényesítése]. A dokumentum ezen túlmenően azt is hangsúlyozza, hogy az új kódexnek egyrészt meg kell felelnie az Emberi Jogok

Egyetemes Nyilatkozatában, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában, a Római Egyezményben és az ahhoz tartozó kiegészítő jegyzőkönyvekben foglalt jogoknak, és figyelembe kell vennie az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatát is, valamint meg kell felelnie a már elfogadott európai uniós jogi aktusokban foglalt rendelkezéseknek is.

A fentiek megvalósítása annak a záloga, hogy az új büntetőeljárás kódex rendelkezéseiben érvényesüljenek az eljárás résztvevőinek jogai és kötelezettségei, és a kódex tartalmazza a garanciákat, amelyeket az előbb említett dokumentumok tartalmaznak. Ennek birtokában ismét valóra válhatnak Deák Ferenc szavai, akinek meghatározó szerepe volt az 1843. évi Büntető perrendtartás reformja során: „[n]emzeti csinoskodásunk haladásával változván az idő szelleme, sok régit el kell törölni, sok újat alkotni, sokat javítva változtatni.”

JEGYZETEK

1. „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”
2. Christoph MAYERHOFER – Harald SALZMANN: *Strafprozessordnung. Das österreichische Strafrecht, Zweiter Teil. Kommentar*, Verlag Österreich, 2011, 590.
3. Christian BERTEL – Andreas VENIER, *Kommentar zur Strafprozessordnung*, Wien, Jam Sramek Verlag, 2012, 498.